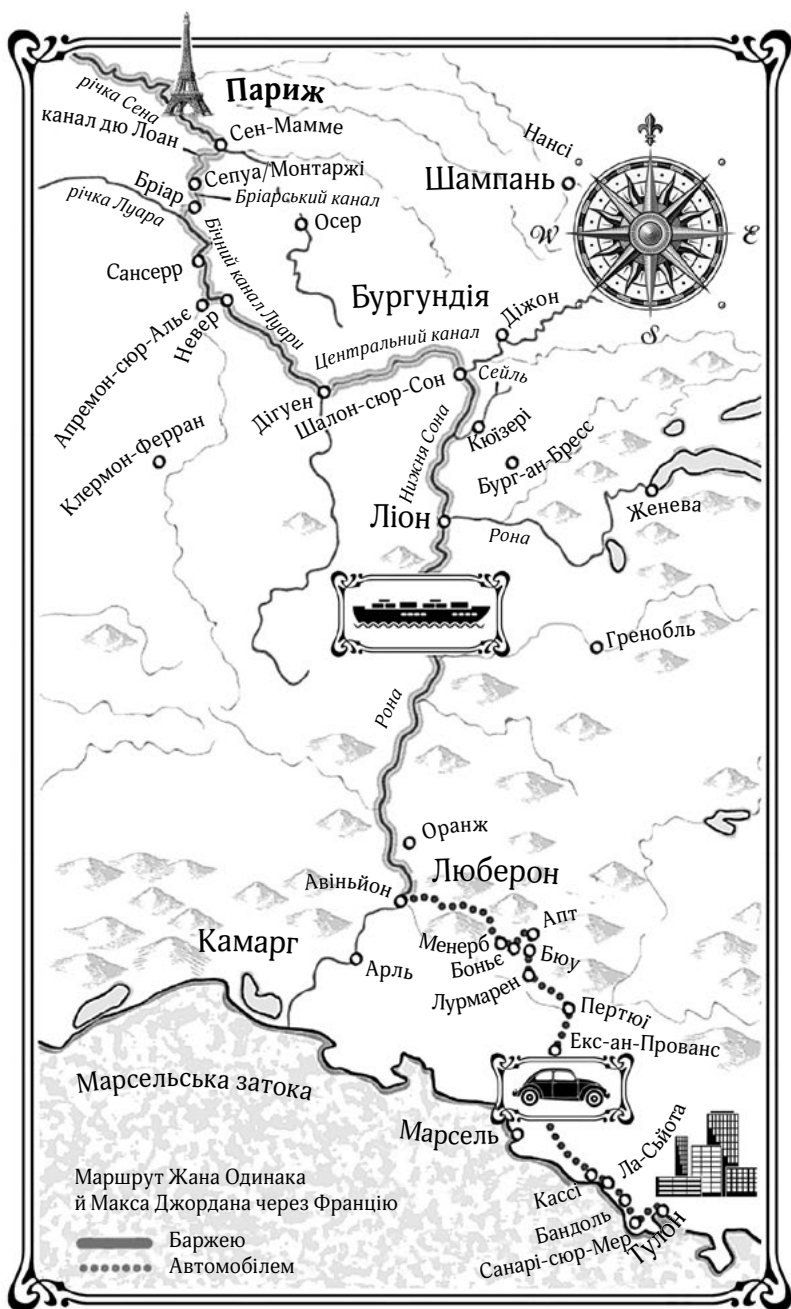

НІНА ГЕОРГЕ

МАЛЕНЬКА ПАРИЗЬКА КНИГАРНЯ

Роман

*Переклала з англійської
Ольга Захарченко*

6-те видання

«НАШ ФОРМАТ» · Київ · 2023

[Почитати опис, рецензію і купити можна на сайті nashformat.ua](https://nashformat.ua)

УДК 821.111'06-31.03=161.2

Г 36

Георге Ніна

Г 36 Маленька паризька книгарня : роман / пер. з англ. Ольга Захарченко. — 6-те вид. — К. : Наш Формат, 2023. — 328 с.

ISBN 978-617-7279-28-9 (паперове видання)

ISBN 978-617-7388-04-2 (електронне видання)

Жан Одинак, власник книжкової баржі «Літературна аптека», точно знає, як вилікувати почуття, які лікарі не вважають захворюваннями і не діагностують. Адже він — читач душ, тож кожному покупцеві добирає книги, що якнайкраще вилікують людський смуток, тугу чи зневіру.

Єдиний, кого Жан не може зцілити, — це він сам. Душевні терзання від спогадів про Манон, яка покинула месє Одинака двадцять один рік тому, розбили йому серце і досі тривожать душевні рани. Усе, що вона залишила, — лист, котрий Жан ніяк не наважується прочитати.

Усе змінюється одного літнього дня після зустрічі з Катріною, глибоку печаль якої месє Одинак сподівається вилікувати. Саме цей момент став переломним у житті Жана. Він вирушає в подорож до місця найболючіших спогадів — серця Провансу, щоб пережити час страждань і віднайти себе.

УДК 821.111'06-31.03=161.2

Перекладено за виданням: Nina George. *The Little Paris Bookshop*. A Novel / translated by Simon Pare (NY, Crown Publishers, 2015, ISBN 978-0-553-41877-4). Originally published as *Das Lavendelzimmer*, by Droemer Knaur, München, Germany. Map by Joe LeMonnier.

Усі права застережено. All rights reserved

© 2013 Knaur Verlag

© Захарченко О., пер. з англ., 2015

© ТОВ «НФ», виключна ліцензія на видання, оригінал-макет, 2015

ISBN 978-617-7279-28-9 (паперове видання)

ISBN 978-617-7388-04-2 (електронне видання)

І як це я дав утягти себе в цю історію?

Дві «генеральші» будинку номер 27 на вулиці Монтань-яр — власниця мадам Бернар та консьєржка мадам Розалетт — перейняли месьє Одинака й затисли його, як у лещатах, між своїми квартирами на першому поверсі.

— Той Ле П. безбожно повівся зі своєю дружиною.

— Жахливо. Наче міль із весільною фатою.

— Звичайно, якщо поглянути на деяких жінок, то їхніх чоловіків можна зрозуміти. Якись холодильники в сукнях від Шанель... Але ж чоловіки? Справжні чудовиська, геть усі.

— Шановні пані, щось я не збагну...

— Ні-ні, ви не такий, месьє Одинак. Ви просто пухнастий кашмір порівняно з грубим шпагатом, з якого й плетуть чоловіків.

— Хай там як, а маємо ще одну квартирентку. На п'ятому поверсі. На вашому, месьє.

— Річ у тім, що в мадам нічого не залишилося. Зовсім нічого, крім розбитих ілюзій. Їй потрібно все. Тобто абсолютно все, з нуля.

— Так, звичайно. Може, яка гарна книга...

— Чесно кажучи, ми сподівалися на щось практичніше. Стіл, наприклад. У мадам немає зовсім...

— Нічого. Я зрозумів.

Книгар не міг навіть уявити, що існує щось практичніше від книги, та все ж пообіцяв принести новій квартирантці стіл. У нього був зайвий.

Месьє Одинак застромив краватку між верхніми гудзиками білої, ідеально випрасуваної сорочки і почав акуратно закручувати рукава. Досередини, оберт за обертом, аж до ліктя. Він дивився, затамувавши подих, на стелаж із книгами в коридорі. За полицями ховалася кімната, до якої він не потикався двадцять один рік.

Двадцять один рік, двадцять одне літо і двадцять один новорічний ранок.

Та стіл був саме в цій кімнаті.

Він видихнув, намацав першу-ліпшу книгу й витяг з полиці «1984» Орвелла. Вона не розсипалася на порошок. І не вкусила його за руку, як розлючена кицька.

Він витяг ще один роман, потім іще два. Тепер він обома руками витягав із полиць книжки оберемками і складав їх у стоси поряд із собою.

Стоси виростали, наче дерева. Як вежі. Як чарівні гори. У руках залишилась остання книжка. «Коли годинник пробив тринадцяту». Казка про подорож у часі.

Якби він вірив у віщування, то сприйняв би це за знак.

Він постукав кулаками по полицях знизу, щоб звільнити їх від кріплення. Потім відступив назад.

Ну ось. Знімаєш шар за шаром, і вони з'являються. З-поза словесного муру. Двері до кімнати, де...

Можна ж було просто купити новий стіл.

Месьє Одинак провів рукою по обличчю. Так. Витерти книжки, покласти їх назад у шафу, забути про двері. Купити новий стіл і жити далі, як він жив останні двадцять років. Через двадцять років йому стукне сімдесят, а там він уже якось протягне. А може, помре раніше.

Боягуз.

Тремтливою рукою стиснув ручку дверей.

Поволі прочинив двері. Легенько штовхнув їх досередини, примружив очі і...

Нічого. Тільки місячне світло та сухе повітря. Він утяг його в ніздрі, прислухався, та нічого не відчув.

*Запах *** зник.*

За двадцять один рік месьє Одинак навчився майстерно уникати думок про ***. Наче, йдучи навмання вулицею, інстинктивно оминав відчинені люки.

Згадуючи її, він завше уявляв ***. Або паузу серед шуму думок, або відсутню сторінку в книзі минулого, або якесь затьмарення почуттів. Щораз у його уяві поставали все нові й нові образи прогалин пам'яті.

Месьє Одинак озирнувся довкола. Кімната здавалася такою спокійною, але якоюсь блідою, безбарвною, хоча на стінах — бузково-блакитні шпалери. Плин часу за зачиненими дверима змив кольори зі стін.

Світло з коридору вільно проникало до кімнати. Майже ніщо йому не заважало відкидати тінь. Стілець із бістро. Кухонний стіл. Ваза з лавандою, вкраденою двадцять років тому з лавандового поля плато Валенсоль. І високий п'ятдесятилітній чоловік, який сидів на стільці, обхопивши себе руками.

Колись тут висіли штори, а он там були картини, квіти й книжки. На дивані спав кіт на ім'я Кастор. Палали свічки, чувся шепіт, дзвеніли келихи, повні вина, лунала музика. На стіні зливались у танці дві тіні. Одна висока, друга — не-ймовірно прекрасна. Колись у цій кімнаті панувало кохання.

А тепер тут лише я.

Він притиснув скам'янілі кулаки до палаючих очей.

Месьє Одинак марно намагався ковтнути клубок у горлі, стримуючи сльози. Було важко дихати, спина пашіла жаром та болем.

Коли ковтати стало легше, месьє Одинак встав і розчинив вікно. Пахощі з внутрішнього двору заповнили кімнату.

Духмяна зелень із маленького садочка Голденберга. Розмарин та чебрець, змішані з масажними оліями, з якими чаклує китаєць Че, сліпий цілитель-подолог і такий собі «заклинатель ніг». Запах млинців, поєднаний із пряним божевіллям африканських м'ясних страв, що їх Кофі щедро приправив

розмаїттям спецій. А над усім цим плинув витончений аромат червненого Парижа, пахощі липового цвіту і сподівання.

Та месьє Одинак не дозволяв цим ароматам схвилювати себе. Він опирався їхнім чарам. Майстерно уникав усього — запахів, мелодій, краси довкола, — що могло хоч якось викликати в нього сум.

Із комірчини поряд з порожньою кухнею він приніс мило і воду та заходився мити дерев'яний стіл.

Він відганяв од себе спогади, але перед очима поставав майже розмитий образ, у якому він сидить за цим столом разом із ***.

Він мив, шкріб і з усієї сили намагався не думати про те, що ж йому робити тепер, коли він відчинив двері до кімнати, де були поховані його кохання, його мрії, його минуле.

Спогади — як вовки. Не можна загнати їх у клітку і думати, що ти їх позбувся.

Месьє Одинак приніс вузький стіл до дверей, протягнув його крізь спустошений стелаж, повз чарівні паперові гори, дістався сходів і далі, коридором, поніс його до квартири.

Він саме збирався постукати, аж раптом почув якийсь дивний звук.

Здавлені ридання, мов крізь подушку.

За зеленими дверима хтось плакав.

То була жінка. І вона плакала так, наче хотіла, щоб жодна жива душа цього не почула.

— Вона була одружена із Самі-Знаєте-Ким, з месьє Ле П.
Ні, він не знав. Месьє Одинак не читав пліток у паризьких газетах.

Одного четверга мадам Катріна Ле П.-Самі-Знаєте-Хто пізналася додому з мистецької агенції свого чоловіка, де працювала в рекламному відділі. Виявилося, що її ключ більше не підходив до замка, на сходах стояла валіза, а зверху лежали документи на розлучення. Її чоловік виїхав у невідомому напрямку, прихопивши із собою старі меблі та нову жінку.

У Катріни, яка скоро стане колишньою дружиною Ле-Брудної-Свині, не було нічого, крім одягу, в якому вона увійшла в їхнє сімейне життя. А ще — усвідомлення того, що було дуже наївно сподіватися від свого колишнього коханого порядного ставлення після їхнього розлучення та вважати, що вона знає свого чоловіка достатньо, щоб не чекати від нього несподіванок.

— Типова помилка, — безапеляційно проголосила мадам Бернар, господиня будинку, попихкуючи люлькою. — Найкраще пізнаєш свого чоловіка лише після того, як він тебе покине.

Месьє Одинак уперше зустрів жінку, яку так бездушно випхали з її власного життя.

Він прислухався, як вона раз у раз схлипувала, розпачливо намагаючись притлумити ридання, мабуть, руками або

кухонним рушником. Може, не варто зараз лізти їй на очі та бентежити? Він вирішив спершу принести вазу й стільця.

Месьє Одинак навшпиньках снував туди-сюди між своєю та її квартирами. Він знав, яким підступним може бути цей помпезний старий будинок, де жахливо скрипів паркет, де були не стіни, а нещодавно встановлені тоненькі перегородки, у яких ховалися вентиляційні канали, що радше слугували мегафонами.

Коли він у порожній вітальні мудрував над складанням пазла із 18 000 шматочків у формі карти світу, звуки життя інших жителів долинали до нього просто крізь стіни будинку.

Суперечка Голденбергів. (Він: «Ти можеш хоч раз..? Чого ти..? Хіба я не..?» Вона: «Ти завжди... Ти ніколи... Я хочу, щоб ти...») Він пам'ятав їх іще молодятами. Тоді вони часто сміялися разом. Потім у них з'явилися діти — і батьки віддалилися одне від одного, як континенти.

Він чув, як інвалідне крісло-каталка Клари Віолетт котиться по дерев'яній підлозі, наїжджає на краї килима й пороги. Він пам'ятав цю піаністку юною дівчиною, яка ще могла танцювати.

Він чув, як Че і молодий Кофі куховарили. Че щось перемішував у горщиках. Чоловік був сліпим від народження, але запевняв, що може бачити світ за допомогою запахів, які лишають за собою людські почуття й думки. Че міг відчувати, чи в кімнаті кохали, чи просто жили, чи лаялися.

Щонеділі месьє Одинак також чув, як мадам Бомм разом з усім клубом вдів хіхікали, мов дівчиська, з непристойних книжок, які він крадькома тицьнув їм поза спинами їхніх нудних, лицемірних родичів.

Фрагменти життя, підслухані в будинку номер 27 на вулиці Монтаньяр, нагадували морські хвилі, що з плюскотом набігають на берег тихого острова месьє Одинака.

Він слухав упродовж двадцяти років. Він вивчив своїх сусідів так добре, що часом дивувався, наскільки мало вони знали про нього самого (хоча це його цілком влаштовувало). Вони навіть не підозрювали, що всі його меблі — це ліжко, стілець

та вішалка для одягу. Ні дрібничок, ні музики, ні картин чи альбомів зі світлинами, ні дивана з двома кріслами, ні посуду (тільки найнеобхідніший для себе). Не знали вони також того, що такий аскетизм він обрав для себе добровільно. Дві кімнати, які він досі займав, були такі порожні, що коли він кашляв, то ними аж луна йшла. Єдине, що було у вітальні, це величезна картинка-загадка, пазл на підлозі. Його спальня була «умебльована» матрацом, дошкою для прасування, настільною лампою та вішаком для одягу на коліщатах, де зберігалися три однакові набори вбрання: сірі штани, біла сорочка, коричневий светр із трикутним вирізом. На кухні в нього була електрична кавоварка, банка з кавою і поличка з продуктами, розкладеними в алфавітному порядку. Може, й добре, що ніхто цього не бачив.

Та все ж він відчував десь глибоко в душі зачаєну ніжність, прихильність до мешканців будинку номер 27 на вулиці Монтаньяр. Він чомусь почувався краще, коли знав, що в них усе гаразд. І йому хотілося хоч трохи їм допомогти. Засобом допомоги слугували книги. Таким чином він ховався в тіні, був маленькою загримованою фігуркою на задньому плані, а життя грало на авансцені.

Проте новий квартирант із четвертого поверху, Максиміліан Джордан, не давав спокою месьє Одинаку. Джордан носив спеціальні вушні вкладки, зверху — звукозахисні навушники, а в холодні дні ще й плетену шапку. Відтоді як перший роман приніс шалений успіх його молодому авторові, він переховався від прихильників, що ладні були пожертвувати своїми правилами, аби лишень оселитися поряд із ним. А втім, Джордан викликав у месьє Одинака особливий інтерес.

Поки месьє Одинак у коридорі прилаштовував стілець біля кухонного стола, а вазу — зверху, плач затих.

Натомість почувся скрип паркету, так, немов хтось обережно прокрадався, стараючись, щоб той паркет не скрипнув.

Він вдивлявся у прямокутник матового скла. Потім двічі постукав, дуже тихо.

Обличчя присунулося ближче. Розмитий яскравий овал.

— Хто там? — прошепотів овал.

— Я приніс вам стілець і стіл.

Овал мовчав.

Мушу розмовляти дуже тихо. Вона так довго плакала, що, мабуть, геть висохла і може розсипатися, якщо говорити надто голосно.

— А ще вазу. Для квітів. Наприклад, для червоних квітів. Вони чудово виглядали б на білому столі.

Він майже притулився щокою до скла.

Прошепотів:

— Можу ще дати вам книгу.

Світло на сходах погасло.

— А яку книгу? — пошепки запитав овал.

— Заспокійливу.

— Мені треба ще трішки поплакати. Інакше я потону. Ви розумієте?

— Звичайно. Іноді плаваєш у не випланих сльозах, і можна потонути в них, якщо тримати їх усередині.

А я на дні моря сліз.

— Я принесу вам книгу для плачу.

— Коли?

— Завтра. Пообіцяйте мені, що поїсте щось і вип'єте, перш ніж будете плакати далі.

Він не розумів, чого це раптом дозволяє собі такі вільності. Мабуть, справа у дверях між ними.

Скло запітніло від її дихання.

— Так, — промовила вона. — Так.

Коли світло на сходах знову засвітилось, овал відсахнувся.

Месьє Одинак на якусь мить доторкнувся до скла, де секунду тому було її обличчя.

А якщо їй буде потрібно ще щось — комод, ніж для картоплі, — я просто куплю це, а тоді скажу, що воно в мене є.

Він зайшов до порожньої квартири й повернув замок. Двері, що вели в кімнату за книжковим стелажем, були досі відчинені. Що довше месьє Одинак дивився в кімнату, то більше здавалося, що з підлоги постає літо 1992 року. Кіт стрибнув

із дивана м'якими оксамитовими лапками і потягся. Сонячне світло пестило оголену спину. Спина повернулась і перетворилася на ***. Вона усміхнулася мес'є Одинаку, підвелася з дивана, на якому читала лежачи, і пішла до нього, оголена, тримаючи книжку в руці.

— Ну, ти нарешті готовий? — запитала ***.

Мес'є Одинак грюкнув дверима.

Ні.

— **Н**і, — повторив месєє Одинак наступного ранку. — Краще я не продаватиму вам цієї книжки. Він обережно витяг «Ніч» із рук жінки. Із великої кількості романів на цій баржі-книгарні, посудині, пришвартованій на Сені, яку він назвав «Літературна аптека», вона якимось дивом узяла й вибрала нашумілий бестселер Максиміліана «Макса» Джордана, володаря звукозахисних навушників із четвертого поверху на вулиці Монтаньяр.

Спантеличена покупчиня запитально поглянула на книгаря.

— Це ж чому?

— Макс Джордан вам не підходить.

— Макс Джордан мені не підходить?

— Саме так. Це не ваш тип.

— Мій тип. Авжеж. Вибачте, та хочу вам нагадати, що я прийшла на вашу книжкову баржу по книгу. А не по чоловіка, *любий пане*.

— З усією повагою до вас, те, що ви читаєте, правду кажучи, важливіше, ніж той, за кого ви вийдете заміж, *люба пані*.

Вона подивилася на нього крізь вузькі щілинки очей.

— Дайте мені книгу, візьміть гроші, і будемо вважати цей день чудовим.

— День *і справді* чудовий. А завтра починається літо. Та ви ж не збираєтесь купувати цю книгу, еге ж? Тільки не в мене. Можу я запропонувати вам кілька інших?

— Аякже, сплавите мені якусь стару, вкриту мохом класику, яку вам лінь викинути за борт, де вона потруїть усю рибу, — жінка намагалася говорити тихо, та її голос починав дзвеніти.

— Книги — не яйця. Якщо книга трохи постаріла, це не означає, що вона зіпсувалася, — месьє Одинак уже був готовий зірватися на крик. — Стара, то й що? Старість — не хвороба. Усе старіє, навіть книги. Та хіба ви чи *будь-хто* стаєте менш цінними або менш *важливими* лише тому, що прожили трохи довше?

— Маячня якась. Ви все перекручуєте, бо не хочете, щоб я купила цю дурнувату «Ніч».

Покупниця, чи радше непокупниця, жбурнула гаманець у розкішну наплічну сумку й щосили сіпала застряглу застібку-блискавку.

Месьє Одинак відчув, як усередині в нього клекоче хвиля шалених почуттів, гніву, напруги. Та причина була не в цій жінці. Але він уже не міг себе стримати. Він побіг за нею, бо вона сердито попрямувала геть уздовж черева баржі-книгарні, і гукнув їй услід, у сутінки між довгими книжковими полицями:

— Це ваш вибір, мадам! Ви можете піти й наплювати на мене. А можете позбавити себе нескінченних страждань просто із цієї хвилини.

— Дякую. Це якраз те, що я зараз роблю.

— Краще пориньте в скарби книжок, аніж улізете в безглузді стосунки з чоловіками, які будуть вас усіяко зневажати, або сядете на ідіотські дієти, бо ви, бач, виявитесь недостатньо стрункою для одного чоловіка чи недостатньо дурною для іншого.

Вона завмерла біля великого еркерного вікна, що виходило на Сену, і сердито подивилася на месьє Одинака.

— Та як ви смієте!

— Книги захищають від дурощів. Від непотрібних сподівань. І від непотрібних чоловіків. Книги обеззброюють вас

любов'ю, силою та знаннями. Це любов із глибини душі. Вибирайте — книги чи...

Він не встиг завершити. Повз них проплив паризький прогулянковий катер із групою китаянок, які товпилися біля перил, прикриваючись парасольками. Завбачивши паризьку дивину — плавучу «Літературну аптеку», — вони почали клацати фотокамерами направо й наліво. Піднята катером брунотно-зелена хвиля ударила в міліну — і баржа-книгарня похитнулася.

Покупниця поточилася на високих вишуканих підборах, але замість того, щоб подати руку, месьє Одинак вручив їй «Елегантність їжачка».

Вона інстинктивно вхопилася за роман і далі трималася за нього.

Месьє Одинак не випускав книгу з рук, промовляючи до незнайомки заспокійливим, ніжним та лагідним голосом:

— Треба, щоб у кімнаті не було нікого, крім вас. М'яке світло, кошечка для компанії. І ця книга, яку, я прошу, читайте повільно, час від часу зупиняйтеся. Вам буде над чим подумати, а може, і трохи поплакати. На самоті. Уперше за останні роки. Але потім вам стане краще. Ви зрозумієте, що це ще не кінець життя, навіть якщо так здається через те, що хлопець погано до вас ставився. І ви знову полюбите себе і не будете здаватися собі бридкою чи наївною.

Тільки надавши ці інструкції, він випустив книгу з рук.

Покупниця не зводила з нього очей. З її шокованого вигляду він зрозумів, що влучив у ціль, зачепив за живе. Просто в яблучко.

Вона впустила книгу.

— Та ви геть здуріли, — прошепотіла вона, крутнувшись на підборах і пішла хиткою ходою, опустивши голову, через наповнене книжками черево баржі до набережної.

Месьє Одинак підняв «Їжачка». Корінець книжки пошкодився від падіння. Доведеться віддати роман М'юріель Барбері за один чи два євро *букіністам* на набережній, де стоять їхні коробки з книжками, у яких порпаються охочі.

Він подививсь услід покупниці. Як вона пробирається крізь натовп. Як тремтять її плечі під вбранням.

Вона плакала. Заливалася слізьми, розуміючи, що ця невеличка драма не смертельна, та все одно нестерпно болюча через несправедливість того, що тільки-но сталося. Вона вже пережила жорстокий, руйнівний удар. Невже цього не досить? Та ще цей чортів книгар сипнув їй солі на рану.

Месьє Одинак підозрював, що за її десятибальною системою оцінювання ідіотизму йому щедро відміряно «майже дванадцять» балів і присвоєно ступінь «ідіот, тигр паперовий, на своїй придуркуватій “Літературній аптеці”».

Він не заперечував. Цей спалах емоцій і його безцеремонний тон швидше стосувалися минулої ночі й тієї кімнати. Зазвичай він був привітнішим.

Загалом він терпляче ставився до уподобань, образ чи особливостей покупців. Він поділяв їх на три категорії. До першої потрапляли покупці, для яких книжки були єдиним ковтком свіжого повітря в їхній клаустрофобній повсякденності. Це були його улюбленці. Вони цілком покладалися на нього у виборі книжок. Або ж зізнавалися йому у вразливості до того чи до іншого, наприклад: «Тільки, будь ласка, ніяких гір, підйомників, прекрасних гірських краєвидів — страшенно боюся висоти». Дехто наспівував месьє Одинаку дитячі пісеньки або навіть намуgiкував їхні мотиви: «Пам'ятаєте оцю — мм-ммм, мм, татата?» — сподіваючись, що книгар-чарівник згадає їх і знайде книжку, суголосну з мелодіями їхнього дитинства. Та дивним чином він завжди точно добирав книжки до пісень. Були часи, коли він багато співав.

Покупці другої категорії сходили на борт «Лулу» — справжня назва цієї баржі-книгарні, приписаної до порту Champs-Élysées — приваблені назвою книгарні: la pharmacie littéraire, «Літературна аптека».

Вони заходили, щоб купити дурнуваті листівки («Читання — ворог забобонів» або «Люди, які читають, не брешуть — у будь-якому разі не одночасно») або мініатюрні книжечки в брунатних аптечних банках, а то й просто щоб сфотографуватися.

Та ці люди були просто милою розвагою, як порівняти з покупцями третьої категорії. Ті вважали себе королями, однак, на жаль, їм бракувало королівських манер. Вони докірливо запитували в мес'є Одинака, навіть не муркнувши «Добриденень» або ж і не подивившись на нього, мацаючи кожну книгу своїми масними від чипсів пальцями: «А у вас є бинти з надрукованими на них віршами? А туалетний папір з детективами? А чого у вас немає в продажу надувних дорожніх подушок? Це було б зовсім не зайве у книжковій аптеці».

Мати Одинака, Лірабель Берньє, у минулому — мадемуазель Одинак, умовила його продавати французький медичний спирт для розтирання та компресійні панчохи: у жінок певного віку виникає важкість у ногах від читання сидячи.

Іноді за день він продавав більше панчіх, аніж книг.

Він зітхнув.

Чому така емоційно вразлива жінка так хотіла прочитати «Ніч»?

Зрештою, не дуже вона їй і зашкодила б.

Ну, хіба трохи.

Газета Le Monde охрестила роман і самого Макса Джордана «новим голосом розгніваної молоді». Жіночі журнали билися в екстазі через «хлопця з голодним серцем» і надрукували фото автора, більше за обкладинку книги. Макс Джордан завжди виходив на таких світлинах трохи ошелешеним.

«Ошелешеним і пришибленим», — подумав мес'є Одинак.

Перший роман Джордана кишив чоловіками, що на коханню відповідали ненавистю і цинічною байдужістю через страх замаху на власну індивідуальність. Якийсь критик навіть проголосив «Ніч» «маніфестом нової мужності».

Мес'є Одинак не вважав роман аж таким вже пафосним. Це була радше відчайдушна спроба юнака, який уперше закохався, розібратися у своєму внутрішньому світі. Юнак не міг збагнути, як сталося, що він повністю втратив контроль над собою і закохався, а потім ураз, наче за помахом чарівної палички, розлюбив. Його дратувало, що він не міг вирішити, кого він кохає і хто кохає його, де кінець, а де початок, і до біса несподіванок між тим.

Кохання — це диктатор, якого так бояться чоловіки. Нічого дивного, що чоловіки, як справжні чоловіки, загалом тікають, забачивши цього тирана. Мільйони жінок прочитали цю книгу, сподіваючись збагнути, чому чоловіки так жорстоко поведилися з ними. Чому вони замінили замки, видалили їхні повідомлення, зрадили з їхніми найкращими друзями. Усе, щоб скрутити дулю цьому грізному диктаторові: «А що, мене не спіймаєш! Тільки не мене».

Та чи легше від того жінкам?

«Ніч» була перекладена 29 мовами. Її навіть продали в Бельгію, про що таємниче повідомляла консьєржка Розалетт. Як корінна француженка до бельгійців вона ставилася з пересторогою: хтосьна, що можуть утнути ті бельгійці.

Макс Джордан замешкав у будинку номер 27 на вулиці Монтаньяр сім тижнів тому. Якраз навпроти Голденбертів на четвертому поверсі. Прихильниці, що переслідували його любовними листами, телефонними дзвінками й присяганнями у вічній вірності, ще не спромоглися його вистежити. Існувала навіть окрема сторінка на вікіфорумі, присвячена роману «Ніч». Там вони обмінювалися новинами й думками про його колишніх подружок (невідомі; найгостріше питання: чи Джордан досі незайманий?), про його дивакуваті звички (носить навушники) та можливе місце перебування (Париж, Антіб, Лондон).

Месьє Одинак був ситим по горло прихильниками «Ночі», що товклися в «Літературній аптеці», начепивши навушники, і благали месьє Одинака влаштувати творчий вечір з їхнім ідолом. Коли месьє Одинак запропонував своєму сусідові втілити цю ідею, двадцятидворічний юнак сполотнів, мов перед смертю.

Страх перед публікою, здогадався месьє Одинак.

Для нього Джордан був юним утікачем, дитиною, яку проти її волі проголосили письменником, а багато хто, звичайно ж, вважав базікалом, що розп'ятує про чоловічі емоційні розлади. У мережі траплялися навіть форуми його ненависників, де аноніми розносили роман Джордана вщент, глузували

з нього. Самому авторові вони радили зробити те, що зробив у розпачі головний герой його роману, коли довідався, що ніколи не опанує науку любові, і стрибнув сторч головою із самісінького верху корсиканської скелі.

Найдивовижнішим у романі «Ніч» був опис автором чоловічих слабкостей: так відверто про внутрішній світ чоловіків ще не писав ніхто. Він потоптався по всіх літературно ідеалізованих і накиданих штампах «чоловічого образу»: «справжній чоловік», «чоловік, у якого немає емоцій», «безумний старець» та «вовк-одинак». Якийсь журнал феміністок навіть надрукував свій огляд Джорданового роману під відповідним неагресивним заголовком «Чоловіки також люди».

Месьє Одинак був уражений відвагою Джордана. Водночас цей роман лякав його, наче каструля з киплячим супом, що виринається з-під кришки. Його автор був таким самим безпорадним і беззахисним: він був позитивним відбитком з негатива месьє Одинака.

Месьє Одинак дивувався, як можна було, так глибоко все переживаючи, досі залишатися живим.

Далі месьє Одинак обслужив англійця, який запитав його:
— Я тут нещодавно бачив книжку із зелено-білою обкладинкою. Цікаво, її вже переклали?

Месьє Одинак ледве здогадався, що йшлося про якийсь класичний твір, виданий сімнадцять років тому. Натомість він продав чоловікові збірку поезій. Потому месьє Одинак допоміг хлопцеві зі служби доставки перевезти ручним возиком на баржу ящики замовлених ним книжок. А потім дібрав декілька нещодавно випущених дитячих книжок для трохи дивакуватої вчительки початкової школи, що розташовувалася по той бік Сени.

Месьє Одинак витер ніс маленькій дівчинці, яку поглинув «Золотий компас». Він виписав сертифікат про повернення податку для виснаженої матері дівчинки на придбання тридцяти томної енциклопедії на виплат.

Вона вказала на свою доньку.

— Ця дивна дитина хоче прочитати її всю до того, як їй виповниться двадцять один рік. Ну добре, кажу, давай купимо тобі цю енцикло... енклопед... ой, всі оці довідники, але більше не буде подарунків на день народження. І на Новий рік також.

Месьє Одинак кивнув семирічній дівчинці. Вона серйозно кивнула у відповідь.

— Ви думаєте, це нормально? — стурбовано запитала мати. — Для її віку?

— Я думаю, що вона відважна, розумна і має рацію.

— Аж поки не стане занадто розумною для чоловіків.

— Для дурнів — стане, мадам. Та кому вони потрібні, зрештою? Дурний чоловік — це крах кожної жінки.

Мати відвела погляд від своїх тремливих почервонілих рук і здивовано поглянула на книгаря.

— І чому мені раніше ніхто цього не сказав? — запитала вона з легкою усмішкою.

— А знаєте що, — додав месьє Одинак, — ви все-таки виберіть книгу, яку хотіли б подарувати дочці на день народження. Сьогодні в Аптеці день знижок: купуєте енциклопедію — отримуете роман у подарунок.

Жінка спокійно сприйняла його вигадку і зітхнула:

— Надворі на нас чекає моя мати. Вона каже, що хоче переїхати до будинку для літніх людей, щоб мені більше не доводилось її утримувати. Але я так не можу. Ви змогли б?

— Я побуду з вашою мамою, а ви виберіть подарунок. Гарзд?

Жінка погодилась і вдячно усміхнулася.

Месьє Одинак приніс на набережну склянку води для бабусі. Вона не наважувалася пройти по трапу.

Месьє Одинак знав про цю обережність літніх людей. У нього було багато покупців віком за сімдесят, з якими він розмовляв на цю тему тут, на березі, на цій самій лавочці з кованого заліза, де тепер сиділа старенька. Що далі йшло їхнє життя, то обережніше ставилися старі до свого майбутнього: нічого не повинно загрожувати часу, який їм ще залишився. Ось чому вони більше не подорожували. Ось чому вони зрубували старі дерева біля хат, щоб ті не впали на їхні дахи. Ось чому більше не ризикували переходити річку по сталевому трапу завтовшки п'ять міліметрів. Месьє Одинак також приніс бабусі книжковий каталог журнального формату, щоб вона ним обмахувалась, як віялом, у літню спеку. Літня пані поплескала рукою поряд із собою, запрошуючи сісти.

Вона нагадувала месєє Одинакові його матір, Лірабель. Можливо, очима. У них світилися увага і розум. Він сів поряд. Виблискувала Сена, високо вгорі куполом вигиналося блакитне літнє небо. Із площі Згоди долинав шум машин. Тиша не западала ані на мить. Місто трохи спорожніє десь після 14 липня, коли парижани вирушать на узбережжя та в гори на літні канікули. Але й тоді воно буде гамірне і ненаситне.

— Ви теж так робите іноді? — раптом запитала старенька. — Передивляєтеся старі фото, шукаючи на обличчях померлих ознаки їхньої скорої смерті?

Месєє Одинак похитав головою.

— Ні.

Тремтливими пальцями, вкритими пігментними плямами, пані відкрила медальйон на намисті.

— Це мій чоловік. Сфотографований за два тижні перед хворобою. А потім раз — і маєш: молода жінка в порожній кімнаті.

Вона провела вказівним пальцем по світліні чоловіка і легенько постукала його по носі.

— Який він тут безтурботний. Неначе всі його плани обов'язково мали здійснитися. Ми дивились у фотокамеру й думали, що все так і триватиме, аж тут: bonjour, одвічний супокій.

Вона хвилю помовчала.

— Хто як, а я себе фотографувати більше не дам, — промовила. Затим підставила обличчя сонцю.

— А у вас є книга про вмирання?

— Та й не одна, — відповів месєє Одинак. — Про старіння, про зараження невиліковною хворобою, про вмирання повільне, швидке, у повній самотності де-небудь на підлозі лікарняної палати.

— Мені завжди було цікаво, чому так мало пишуть про життя. Померти може кожен. А от жити?

— Ви маєте рацію, мадам. Так багато можна написати про життя. Життя з книжками, життя з дітьми, життя для початківців.

— То напишіть.

Наче я можу щось комусь порадити.

— Я б краще написав енциклопедію загальних емоцій, — зізнався він. — Від А: «Алармічний невроз під час зустрічі з автостопниками», минаючи С: «Самозакоханість жайворонків», аж до Я: «Явний психоз, викликаний маніакальним бажанням заховати великі пальці ніг, або Страх того, що вигляд ваших ніг може знищити чиєсь кохання до вас».

Месьє Одинак дивувався, навіщо він говорить усе це незнайомій людині.

Краще б він не відчиняв тієї кімнати.

Бабуся поплескала його по коліну. Він різко здригнувся: фізичний контакт — це небезпечно.

— Енциклопедія емоцій, — повторила вона, усміхаючись. — Про великі пальці — це точно. Альманах загальних почуттів... Ви знаєте такого німецького письменника Еріха Кестнера?

Месьє Одинак кивнув. У 1936 році, незадовго до того, як Європа потонула в чорно-коричневому мороці, Кестнер опублікував збірку «Лірична домашня аптечка», куди ввійшли твори з поетичної медичної скриньки автора. «Цей томик присвячений лікуванню приватного життя, — написав поет у передмові. — Його слід призначати — здебільшого в гомеопатичних дозах — для лікування невеликих та серйозних захворювань буття, а також як допоміжний засіб під час «терапії середнього внутрішнього життя».

— Завдяки Кестнеру, зокрема, я й назвав свою книжкову баржу «Літературною аптекою», — додав месьє Одинак. — Я хотів лікувати почуття, що не вважаються захворюваннями й не діагностуються лікарями. Усі оті невловимі почуття та емоції, які абсолютно не цікавлять лікарів, бо вони, мовляв, такі незначні й ефемерні. Почуття, що переповнюють тебе, коли закінчується ще одне літо. Або коли усвідомлюєш, що й цілого життя замало, щоб знайти себе. Або відчуття смутку, коли дружба розвивається не так, як уявлялось, і доведеться тепер далі шукати супутника на все життя. Або нудьга, що бере за серце на ранок дня народження. Ностальгія за світом свого дитинства. Приблизно так.

Він згадав, як мати колись запевняла його, що відчуває біль, від якого немає ліків. «Є жінки, котрі завжди дивляться тільки на черевики інших жінок і ніколи — в очі. А є жінки, які завжди дивляться в очі й тільки випадково — на черевики». Віддаючи перевагу другому типу жінок, Лірабель почувалася приниженою і недооціненою першими.

Саме для полегшення такого незрозумілого, але реального страждання він і купив це судно, що було баржею в робочому стані і спершу називалося «Лулу». Він сам переобладнав її та наповнив книжками, єдиними ліками від незліченних, незрозумілих страждань душі.

— Ви повинні написати цю «Енциклопедію емоцій для літературних фармацевтів».

Стара жінка розпрямила, пожвавішала й повеселіла.

— Додайте ще «Довіру до незнайомців» на Д. Дивне відчуття, коли в поїзді розкажуєш незнайомій людині таке, чого ні за що не розповів би своїм рідним. А також «Утіху від онуків» на У. Це відчуття, що життя триває... — Вона змовкла і думками була десь далеко.

— Бажання заховати великі пальці ніг — це про мене. Але він любив... він все-таки любив мої ноги.

Після того як бабуся, мати й дівчинка попрощались і пішли, мес'є Одинакові спало на думку, що вкрай неправильно вважати, наче книгарі опікуються книжками.

Вони опікуються людьми.

Коли потік покупців зменшився десь під полудень — їжа для французів більш священна, ніж держава, релігія і гроші разом узяті, — мес'є Одинак позамітав трап жорсткою щіткою, потривоживши гніздо мостових павуків. Потім він побачив Кафку й Ліндгрена, які спускалися до нього алеєю дерев, що виструнчилися вздовж набережної. Такі імена він дав двом безпритульним котам, які щодня відвідували його, бо мали певні привілеї.

Сірий кіт із білим комірцем, як у священника, полюблив точити кігті об Кафкове «Дослідження одного собаки», казку,

у якій життя людей аналізується з погляду собаки. А руда з білим, довговуха Ліндґрен любила лежати біля книжок про Пеппі Довгупанчоку. Це була гарненька кицька, що визирала з-за книжкових полиць і уважно розглядала кожного відвідувача. Ліндґрен і Кафка іноді робили месьє Одинакові послугу, зненацька скидаючи одну з верхніх полиць на покупців третьої категорії, тих, що з масними пальцями.

Дві добре начитані бродяжки чекали, коли можна буде зійти на борт, не боячись великих, грубих ніг. А вже на борту баржі вони терлися об холоші книгаря, тихенько нявкаючи.

Месьє Одинак стояв зовсім непорушно. На якусь крихітну мить він знімав оборону. Він насолоджувався теплом і м'якістю котів, що торкалися його ніг. На декілька секунд він дозволяв собі поринути в неймовірно заспокійливе відчуття.

Ці майже пестоші були єдиним виявом фізичного контакту в щоденному житті месьє Одинака.

Єдиним, який він собі дозволяв.

Дорогоцінна інтерлюдія завершилася, коли з-за книжкової полиці, де месьє Одинак розставив книжки за п'ятьма категоріями міських мордувань (лихоманковий темп, байдужість, спека, шум і усядисущі водії автобусів із садистськими нахилами), почувся чийсь несамовитий, нелюдський кашель.